

PRIE DIDELIO KELIO

*„Kurlink mes eisim? Katrul mes kreipsim
Savo raudų veidelį?
Ar šiltuos pietuos, ar šaltoj šiaurėj,
Ar kur saulelė leidžias?“*

*„Mes nesimatysim per daugel metelių,
Nesusirašysim margom gromatėlėm.“*

MAIRONIUI

Sako, mirdamas mane tu keikei,
O numiręs surūstėjai dar labiau.
Ligi šiol aš negaliu vis atsipeikėt:
Juk tave mylėjau ir gerbiau.

Ar galėjau iš pusiaukelės sugrįžti?
Ar galėjau – tais pačiais keliais?
Gena, gena pikto dievo rykštė, –
Atgalion ir atsigręžt neleis.

Aplink žemę skridusi su vėtrom,
Vėl išgirsiu mylimus vardus.
Tik akmuo, paduotas duonos vietoj,
Bus man atpildas skurdus.

Ir nenoriu sau geresnio nieko,
Tik prie žemės prisiglaust brangios,
Būti tėviškės arimų slieku,
Mėlyna rugiagėle rugiuos.

Ufa, 1942.I.15.

AR ŽIBURĖLIS LAUKS

Atimkit iš manęs
tą skurdųjį peizažą, –
dirvonų tuos laukus

padangės svetimos.

Palikit man tik beržą
ir tą žiedelį mažą,
prigludusį
prie žemės mylimos.

Tas beržas – tai jisai –
svyruoja vėtroj vienas.
Tas lino žiedas –
žvilgsnis jo ramus.

Aš, rodosi, basa
stybčioju per rugienas
į tolimus,
į paliktus namus.

Ar žiburėlis lauks
tą vakarą rudenį, –
pro eglių sutemas
man draugiškai mirgsės?

Ar šaltis gal nusmelks:
čia nieks nebegyvena...
Tik gervių virtinės
padangėmis girgsės.

Penza, 1941.IX.11.

**„PARNEŠKI, JUODAS VARNE, ŽINIĄ
Į MANO GIMTINIUS NAMUS...”**

Jei aš nesugrįžčiau,
jei likčiau gulėti
toj žemėj derlingoj,
šaltoj, svetimoj...

Kodėl aš ne rykštė,
linguojanti vėtroj,
ar Nemuno žvirgždas
gelmių sutemoj?

Kuo nori, ten būčiau:
pakopa prie slenksčio, –
tegu mano veidą

bedildo kančia.

Nameliai namučiai,
aš jums nusilenkčiau
kaip elgeta eidams
pro šalį vagčia.

Jei niekad negrįžtau...
Ir mano kapelio
suminto bedalio
draugai čia nerastų, –

per gūdujį mišką,
per svetimą šalį
tu skriski, dainele,
į mylimą kraštą!

Penza, 1941.X.19.

DAGILĖLIS

Žvarbūs lietūs raižo tartum peiliai.
Dargana rudenė – klampios pelkės.
Dagilėli, ko taip čypsi gailiai?
Ar netekęs draugo, ar išalkęs?

Sibiro jau taigos vėjai kelias,
Greit supūs ledinių snaigių pusnį.
Be pastogės – permirkę plunksnelės...
Kur nakvosi, kur tu svečias būsi?

Aš pakviestau mažąjį paukštelį
Į namelio šilumą pro langą...
Dagilėli, nebturiu namelių,
Svetima padangė mane dengia.

Penza, 1941.X.28.

RUGSĖJO ŽVAIGŽDĖS

Pro šėmą sunkų debesį
Padangių akys žiūri:
Rugsėjo žvaigždės stebisi,
Kur mudu atsidūrėm.

Palikom tėviškę, namus,
Tėtuką savo brangų...
Nūnai ištįso akys mūs,
Žiūrėdamos į dangų.

Kur tėviškė, kur Lietuva?
Ten žvaigždės – ir tos pačios.
Ir žemė ten šilta – sava...
O, kad ją dar pamačius!

Penza, 1941.IX.

VĖL SNIEGTI

Prie Baltijos – gimtinės jūros,
Lyg veidą glosto man banga...
Ne – ašaros vien teka sūrios:
Tėvynės ilgesio liga.

Tu vėl sukaustyta, vėl pančiuos,
Nelaisvėn išvežti vaikai...
Man drasko širdį tavo kančios,
Nors tu ir nieko nesakai.

Toli... Tavęs man nepasiekti
Ir tavo balso negirdėt.
Vėl svetima žiema, vėl sniegti...
Ir neatskris laisva kregždė.

Gyvenimo atsisakyti? –
Tik nevergaut, tik nevergaut!
Jei nepagysiu, pasakykit,
Kaip ja, vienintele, sirgau.

Maskva, 1942.XI.5.

ODISĖJA

Žuvėdra supasi ant stiebo.
O jūra – svetima, plati...
Baltoji paukšte, pasistiebus
Pažvelk į tolį... Nematyt?

Tą žemę širdyje nešiojuos
Dienas ir nemigo naktis...

Ir bangos man charibdėm žiojas.
O, rodos, kraštas taip arti:

Žydrioji Nemunėlio juosta
Ir ta baltapilė kalva...
Ak, pamatyt brangiausią uostą,
Kuris vadinasi Lietuva!

Ar duotą žodį aš tesėjau,
Kaip gali jį tesėt žmogus?
Tu pasakyk man, Odisėjau,
Koks kraujo skonis? Ar svaigus?

Tu, rodos, gėrei jį kaip vyną
Ir keršto svaiguly svaigai?
Tu mindei priešus į purvyną,
Užsimaskavęs neblogai.

Aš moteris – tik Odisėja,
Manęs Homerai neminės.
Bet aš mokėsiu būt teisėja
Skriaudikams mano giminės.

Maskva, 1943.

TROŠKULYS

Skaudžia maudžia troškulys krūtinėj –
Lyg žaizda, išdeginta žarijom.

Jei atrasčiau avinėlio pėdą
Gimtame takelyje išmintą...
Sklidiną rasos tulpelės žiedą,
Troškulį galėčiau nuraminti.

Buvo ten kalneliai, pievos, miškas,
Mano rudenio aušra išblyškus...

Sėmėm vandenį šaltinio žalio
Pro geltonus lapelius berželio.

Ir tada, tada nepažinojau
Aš tavęs, o širdgėla juodoji!

Rodos, ir manęs ten pasigenda, –

Dūsauja saulėlydžiu motutė...
Girdžiu – gervės į dausas jau skrenda...
Rytmečiais tenai šalna baltutė,

Ten į vandenį šaltinio žalio
Byra šaltos ašaros berželio.

1944.

KUR BALTAS MIESTAS

Vilties gėlelė į saulę stiepės,
Jos nepakando rudenio šalnos.
Pučia ir pučia vėjas iš stepės...
Pustė supustė pusnynų kalnus.

Kaip juos išbristi, kaip juos išplaukti?
Pavasarielio kaip besulaukti?

Juodasai varne, vėjo broleli,
Duok savo sparną, juodą sparnelį!

Dieną ir naktį – tartum šešėlis
Skrisiu ir skrisiu – niekur nesėsiu.
Kur baltas miestas, kur Nemunėlis,
Ten aš nutūpsiu, ten pailsėsiu.

Ufa, 1942.I.9.

LAIŠKELIS

Varputys laiškely kelia
Saulėn iš po sniego.
Nesulaukiu aš laiškeliu, –
Mėnesiai prabėgo.

Galiu verkti iki valiai,
Verkti ar dainuoti: –
Atkirsti keliai takeliai,
Minom užminuoti.

Nemunais gyvybė plūsta,
Kur ledai stovėjo...
Juodą juodvarnį pasiųstau
Arba ryto vėją.

Varputys laiškelių kelia
Į saulutę brangią...
Sužaliuos širdies šakelė
Tik savo padangėj.

Ufa, 1942.IV.22.

AŠ TAU PAVYDŽIU

Aš tau pavydžiu, saulele,
Kai vakaruosna suki.
Juodoji širdgėla gelia,
Ir mintys eina sunkyn.

Kaip ten gyvena motutė,
Mylimas draugas, sesuo?
Eidama gulti, saulute,
Spinduliu jiems pamosuok.

Aš tau pavydžiu, saulele,
Kai vakaruosna suki.
O gal jau želia žolelė
Ant mielo kapo? Sakyk!

Ufa, 1942.IV.1.

KAIP TAVE MYLĖTAU

O, jei pamatyti
Dar kada galėtau,
Kaip tave mylėtau,
Kaip tave mylėtau!

Kad nuo akmenėlių
Kojelės nevargtų,
Aš būtau žolelė
Po tavo kojelių.

Kad kaitri saulelė
Tau neįkyrėtų,
Būtau debesėlis
Virš tavo galvelės.

Kad nepūstų vėjai,
Lietūs neužlytų,
Saulėle tekėtau,

Žvaigždele žibėtau.

Žeme Žemynėle,
Juodoji močiute,
Kodėl tu prislėgei
Mylimą širdelę?

Maskva, 1942.XI.14.

NAMO

Baltas rūkas jau kelias
Ties tamsia pakalne.
Šiltą mažą rankelę
Spaudžiu savo delne.

Iš tylos atsiduso:

– Aš nakties nebijau.
Šitas kelias juk mūsų,
Ir namelis tuojau?..

Mus tėtukas sutinka,
Šunė Margis su juo...
Kregždės narstys aplinkui,
Ir špokai nusijuoks.

Ar tikrai, mamutėle?
– Netikrai, netikrai...
Gęsta nuostabiai tyliai
Tolimi vakarai...

Šaltas vėjas Uralo
Beria dulkėm akis...
Ar tas kelias be galo?
Ar be galo naktis?

Paukštė mažą paukštelį
Šildo plunksna švelnia...
Šiltą mielą rankelę
Spaudžiu savo delne.

Ufa, 1942.V.28.

PRIE ŠALTINIO

Žydi tulpės, ir dilgėlės želia...
Kas uždraus, kas uždraus?
Susipynė žilvyčiai, berželiai
Prie šaltinio skaidraus.

Šiltas vakaras, obelys klausos, –
Nekuždėk, nekuždėk!
Tyli vėjas. Padangė nublausus
Sumirgėjo žvaigždėm.

Taip ramindavo mane sesutė...
Ilgesy, ilgesy!
Gal ir tu ne pilkoji lakštutė, –
Gal seselė esi?

Iš tėvynės gal? – Nuostabų trelį
Pakartok, pakartok!
Man akyse balta obelėlė
Iš pavasario to...

1943.

ATEIK!

Daug mėnesių karo praėjo,
Dienų daug lyg tankai sunkių.
Aš dieną ir naktį ilgėjaus
Saulelės tavo akių.

Lyg vakar – prie kiemo vartelių...
Žvilgsniu palydėjai mane...
Nė karto, nė vieno kartelio
Tavęs neregėjau sapne.

Ateik! Nekalbėk, būki rūstus, –
Aš džiaugsiuos tavim ir tokiu.
Tėvynės oro man trūksta,
Saulelės tavo akių.

1941.

ŠIRVINTA

Upė šaltuonėlė –
Mano Širvinta

Rudenio lapelių
Mirga priberta...

Kabo liepos medy
Mėnuo pilnatis,
Tylų namelį
Saugo per naktis...

Mano ten vaikystė
Kaip gėlė trapi
Dūdeles žilvyčio
Suko paupy...

Žvaigždės ten byrėjo
Vasaros naktim,
Ten vanduo žiūrėjo
Tamsžalėm akim...

Kur gi ta upelė –
Mano Širvinta?
Kur baltų takelių
Žemė suminta?

1943.

TOLIMAS SAPNAS

Tarp žydinčių kaštanų
Raudona bažnytėlė. –
Juk čia vaikystė mano!
Nejau ji grįžo vėlei?

Aš nedirsi stovėjau
Piliorium prisiglaudus, –
O žmonės trankiai ėjo
Ir prie altoriaus spaudės.

Manęs čia nepažįsta
Pro gedulingą šydą.
Bet kojos žengt nedirsta –
Tiek daug, tiek daugel klydę.

Sakykloj kalba – keista! –
Jisai – iš Galilėjos:
– Tebūna jai atleista,

Nes daug jinai mylėjo!

Ir man be galo graūdu –
Malda širdy netilpo.
Vargonai gaūdė, gaūdė...
Ir žvakės tirpo, tirpo...

Maskva, 1943.I.2.

*„Naktis temsta. Žvakė gęsta.
Plunksnelė nulūžo...“*

PRIE DIDELIO KELIO

Prie didelio kelio stovėjom – žiūrėjom...
O liūdesiai gūdūs kelių didelių!
Nuėjo, nuėjo... žiūrėkit! – nuėjo
Pavasaris mūsų didžiuoju keliu!

Už kalno, už juodo pavasaris nyko
Su gęstančia saule, su balta diena...
Ištįso prieš mus be dainų, be vainikų
Nutilus pakalnė – šalta ir liūdna.

Ir gluosniais mes virtom prie didelio kelio,
Beržais svyrūnėliais prie stepės plačios.
Ir svyra mums šakos, ir krinta lapeliai,
Ir veria mus speigas lig šerdies pačios.

Maskva, 1942.XII.21.

PARTIZANAI MIŠKUOS

Dengia sniegas gatves,
Dengia sniegas namus,
Dengia sniegas našlaičio galvelę.
Kur tos gatvės nuves?
Kas priglaus čionai mus?
Kada baigsime tremtinio kelią?

Aš milinę velkuos:
Gruodas karo laukuos,
Priešų kraujas į gruodą sušalęs.
Mūs broliukai miškuos,

Partizanai miškuos.
Partizanas ir tavo tėvelis.

Penza, 1941.IX.27.

SAKALAI BROLELIAI

Sakalai broleliai – kur jūs?
Girios ąžuolėliai – kur jūs?
Ar baltoji smiltelė trūnit?
Girių glūdumėlė tūnit?

Čia ruduo jau –
aukso šarvais apsidengęs.
Gervių virvės
nuringavo per padanges.
Vidur lauko
iškerėjo varnalėša.
Mano gimtą brangią žemę
priešai plėšia.

Rudenėlis ir tėvynė:
Aitriai kvepia šile viržiai...
Vilkis karišką milinę,
Susijuoski standų diržą.

Atklajūnai
vakariniai vėjai plėšos.
Užkerėjo mano kraštą
varnalėšos.
Šalta, šalta – be ugnelės,
be namučių.
Atklajūnai vakariniai vėjai pučia.

Sakalai broleliai mano!
Ąžuolai žalieji mano!
Oi, keliai – šakom šakoti!
Sesė brolių eis ieškoti.

Vilko takas – kelias mano,
Jį geltoni lapai dengia, –
Juo nuskriejo partizanai,
Ir šalta mirtis juo žengia.

Penza, 1941.

RUDENS NAKTYS

Naktys rudenio – tamsios ir vėsios.
Mirčiai kelias – be galo, be galo.
Rymo šmėklomis niaurūs griuvėsiai.
Tyli žemė, ir akmenys šąla.

Kur nameliai mūs? – Kelio nerandam.
Kur šermukšniai, berželiai ir uosiai?
Tartum varpas skenduolis paskendo
Kraujo mariose, karo gaisruose.

Šaukia dieną ir naktį jis šaukia,
Kaip žaizda neužgyjama skauda.
Tartum keikia jis tuos, kurie traukias,
Tartum karžygių žuvusių rauda.

1942.

VĒLINĒS

Baltuos miškuos numirę lapai šlama.
Į skurdų apsiaustą supiesi.
Ir medžiai – toki pat benamiai
Išdžiūvusias rankas tau tiesia.

Gyvenimas – daina žiogelio
Į purvą kruviną suminta.
Todėl ir beržui širdj gelia,
Ir ašaros pušelei krinta.

Sugrįžta jie – į žemę kantrią...
Ir tiek jų daug – prie kūno kūnas...
Kada ir kur sutiksim vienas antrą?
Ak, neįskaitomos žvaigždyno runos!

Nejau gyvenimas sugriautas?
Širdy – perdėm žaizda ir skausmas.
Ir neša, neša kraujo sriautas...
Koki krantai kada priglaus mus?

Penza, 1941.X.

STEPĖS

Man vaidenas šviesios tavo akys
Ir plaukai už varno juodesni...
Vėtrų vėliavos po stepę plakas,
Gūžias krūmai pakelem kresni.

Lygumos nepjautom viksvom šiuža,
Nepaslėps nuo viesulų manęs.
Stepių viesulai per naktį užaus,
Saldins kraują, šaižiai glamonės.

Ir matysiu tik bežvaigždį dangų, –
Juodą juodvarnį viršum savęs...
Apie seserį ir draugą brangų
Vėtra savo liūdną dainą tęs.

Mėgau Grygą ir Čiurlionį mėgau...
Kaip nemėgti viesulų dainos?
Girdžiu traukinį skubiai prabėgant...
O negreit, negreitai dar dienos.

Man vaidenas ašarotos žvakės...
Garvežys ir vėl nušvilps laukais.
Stepių akys – tavo pilkos akys.
Stepių vėtra mėlynais plaukais.

Ufa, 1942.I.2.

PUSNYS

Ak, pusnys, pusnys! Įkyri jos.
Bet kam gi, kam čia guostis?
Uralo saulė – Baškirijos
Tau ašarų nešluostys.

Sustings jos šaltu krištolu
Bestyrančiai prie kelio...
Kur atvedėt, jūs kryžkelės,
Lietuvišką smūtkelį?

Ufa, 1941.XII.30.

UŽPUSTYTI KELIAI

Užpustyti keliai ir takeliai, –

Kur ėjai žygiavai – nežymu.
Pusnimis horizontai nubalę
Dvelkia šaltu nauju gaivumu.

Mano žemė – įmigusi lokė, –
Rytmetį nieks pėdų neatras.
Baltos pusnys, mane jūs užklokit,
Suvynioję į sniego skaras.

Maskva, 1944.

DIDELIAM NAME

Dideliam name maži našlaičiai,
Svetimose gatvėse paklydę.
O namelis mūsų prie pašlaičių,
Kur pro sniegą palazdžiukai žydi.

Oi, žydėk, žydėki, obelėle!
Tu sausa žydėki, be lapelių!
O kaip man žydėt užmirštuolėlei?
O kaip man sugrįžti tokį kelią?

Pučia pučia vėjas vakarinis,
Neša lietu, debesėlį rūstų.
Aš prašau jį, kad nors kokią žinią,
Kad žodelį vieną man atpūstų.

Maskva, 1942.XI.6.

BENDRAKELEIVIS

(Sūnui)

Kai glaudžiu galvelę tavo švelnią
Prie krūtinės savo neramios,
Tartum atramą jaučiu aš delne, –
Tavimi gyvenime remiuos.

Juk per tokią vėtrą, tokią naktį,
Tokią nykumą be pabaigos
Man keliauti valios nepakaktų,
Kovai nepakaktų man jėgos.

Dezertyras! – skamba negarbingai...
Tegu smerkia, barasi tegu!

Bet kaip gera: akmeniu sustingai,
Išsiplėšęs iš buities nagų.

O švelni galvelė – tarsi plunksnos
Glostomo balandžio ar kregždės...
Tolumoje tėvynė mano dunkso –
Lyg pro debesį vilties žvaigždė...

Maskva, 1944.V.1.

BETEISĖ

Akys man temsta nuo ašarėlių –
Tokia beteisė...
Ar beateisi, pavasarėli?
Ar beateisi?

Mieli šnekučiai, ar man besuoksit,
Draugai sparnuoti?
Noriu šypsotis, noriu aš juoktis,
Noriu dainuoti.

Trūksta žodelių tau pasiskųsti,
Krašte gimtinis.
Balta snaige norėtau priglusti
Tau prie krūtinės...

Maskva, 1943.I.2.

SAVĖS AŠ GAILIUOS

Neilsėjos, neėdė, negėrė, –
Vilkė bėgo laukais klupdama.
Baimės genamą, sergantį žvėrį
Šaukė miško žalia glūduma.

Sutema samanų aksominė
Amžinuoju miegu užliūliuos...

Kad mane – taip sutiktų tėvynė!
Kaip sunku, kaip savęs aš gailiuos.

1944.

PELĖDA

Išdžiūvusiame gluosny mėnuo pasikorė.

Pelėda ūkauja. Gėla krūtinėj gori.

Paimsiu peilį, šautuvą ar lanką,
Paimsiu šaltą brauningą į ranką, –

Nudėsiu aš pelėdą tą padūkėlę,
Kam ji krūtinėj mano ūkauja.

Maskva, 1943.

*„Kas pramynė juodus takus
Per tėvelio sodą?“*

UŽ GYVYBĘ TU BRANGESNĖ

Rieda traukinys gyvatė, –
Lik sveika, Lietuva!
Pamatysim, ko nematę,
Būsime, kur nebuvę.

Palšos miglos raistuos guli,
Žalią slėnį juosia.
Kas mums pavaduos motulę,
Kas mums pavaduos ją?

Skrendame per tylų šilą
Tuo keliu plačiuoju.
Iš pušyno saulė kyla,
Mus šiltai bučiuoja.

Ežeras skaidrus. Dugnu jo
Akmenėliai rieda.
Lanko bitė raudonųjų
Dobilėlių žiedą.

Ir skambus dangaus varpelis –
Mažas vieversėlis, –
Ir šnekus sriaunus upelis,
Ir jo baltas smėlis, –

Ir tas beržas palei kelią,
Ir pušis paniurus, –
Dūzgianti maža bitelė, –

Žalio javo jūros, –

Ir tos pilkos kaimo pirkios,
Soduose sutūpę, –
Ir iš ilgesio pravirkęs
Gluosnis palei upę, –

Šviesūs miestai ir miesteliai,
Gatvės įprastinės...
Kaip šilta gūžta paukšteliai –
Židinys gimtinis.

Ir tas oras toksai lengvas...
Ir daina krūtinėj.
Baltijos plieninės bangos...
Juk tai tu – Tėvynė!

Už gyvybę tu brangesnė,
Širdyje kur plaka.
Tas tegali pasigesti,
Kas tavęs neteko.

1943.

LIETUVAI

Iš negandingų vakarų
Audrų perkūnijų prikrauti
Lingavo debesų laivai.
Tada graži, graži buvai,
Akim tyliųjų ežerų...
Lyg eidama linelių rauti.

Dangus įkaito nuo žarų,
Gaisravietės žėravo baisios.
Ties vieškeliu, ties vėjuotu
Nustebusi stovėjai tu
Akim tyliųjų ežerų,
Upelių kaspinais žydraisiais.

Negaila juodbėrių bėrų,
Jaunų dienų jaunam negaila.
Man gaila tik tavęs vienos
Įsigalvojusios, liūdnos –
Akim tyliųjų ežerų...

Tavęs man begaliniai gaila

Ir tavo ašarų tyrų...

Jom dulkių vieškelio nelaistytk. –

Neverk daugiau ir neliūdėk,

Kovon mane tu palydėk

Akim tyliųjų ežerų...

Tau dovanų parnešiu laisvę.

Maskva, 1944.

KAS PRIESPAUDĄ ŠITĄ PAKELS

Pavasarių daug, Lietuva,

Regėjai baltų, žydinčių.

O šandie pražilus galva

Tau svyra nuo švino minčių.

Ramina giedriais rytmečiais

Lakštutė. Bet tu nerami, –

Kad vieškeliais tavo plačiais

Linguoja būriai svetimi.

Ištremis tavo brangius vaikus,

Ištuštins miestus ir sodžius.

Tik vėjai laisvi po laukus

Tau šermenis švilpaus gaudžius.

Išskristi bitelė bijos

Į saulę, į žiedą obels, –

Gal tyko nelaisvė ir jos?

Kas priespaudą šitą pakels?

Kalba mylimoji klajos –

Lyg ta tremtinė be namų, –

Klegės svetima vietoj jos

Įnirtusio šuns lojimu.

— — —

Te akmeniu duona pavirs

Ir dienos – bežvaigždėm naktim,

Juoduoju maru teišmirs,

Kas nori mums laisvę atimt.

1943.

TĖVYNEI

Sukrūvinta ir apiplėšta
Ji stovi man akyse...
Šimtus aš mylių eisiu pėščia,
Kol gyvą pamatysiu.

Žydės ten sodai, svýros vaisiai,
Ar lapai kris pageltę,
Aš kėliais į tave pareisiu
Per lietų, gruodą, šaltį...

Mane – kaip lauko žolę – girdė
Gimtosios žemės syvai...
Aš saugojau tau savo širdį –
Žėruojančią ir gyvą.

Nepardaviau tavęs aš niekad,
Neišdaviau, mieloji!
Audra praūžia, miškas lieka...
Širdis gi nemeluoja.

Penza, 1941.IX.12.

MYLI TĖVIŠKĘ LIETUVIS

Kur Baltijos banguoja jūros,
Kur senas Vilnius ant kalvos, –
Milžinkapiai nutilę, niūrūs
Ten saugo vardą Lietuvos.

Tenai senoliai sėjo javą
Ir kūrėsi gražius miestus...
Ten platūs vieškeliai keliavo
Per kalnus, per miškus, raistus...

Nuožmus teutonas nuolat kilo
Su debesim iš vakarų.
Iš atminties mums neišdilo
Ugniniai pėdsakai karų.

Kiek kartų brangų kraštą mindė
Kanopos vokiškų gaujų,
Tiekkart kiekvieną žemės sprindį
Vadavo karžygiai krauju.

Juk myli tėviškę lietuvis
Jausmu kaip Nemunas giliu!
Kaip Margiriai, Gražinos žuvę,
Byloja pelenas pilių.

1943.

*„Mano rašteliai, o livingrieji,
Vėjo pučiami dar padūzgėsit...“*

DAINUOK, ŠIRDIE, GYVENIMĄ

Dainuok, širdie, gyvenimą,
Padangę saulėtą ir gryną,
Ir debesėlį, vėjo genamą,
Ir smėlio taką per pušyną.

Dainuok gyvenimą lengvutį,
Be rimto, be švininio turinio, –
Kaip žvitriai skraidanti kregždutė,
Kaip svirtis, girgždanti prie šulinio.*

Apie galingą karo sriautą
Dainuok, širdie, neraginta,
Apie gyvenimą sugriautą,
Gyvenimą sudegintą...

Dainuok, dainuok ir nenutilki,
Pralenki vėją, stepėm gaudžiantį.
Tegu garsų kolonos pilkos
Prarėks kulkosvydžius ir gaubicas.

Te neišsenkamo šaltinio ašaros
Užlies ugniavietę įkaitusią!
Dainuoki, jei gali, be ašarų,
Tegu iš skausmo žodžiai raitosi.

Tegu plieniniai keršto žodžiai
Strėlėm užnuodytom sušvilpia!
Tegu skeveldrom priešą skrodžia!
Tesmaugia jį mirtingom kilpom!

Ką atmeni ir ko neatmeni,
Dainuok, širdie, dainuoki nesustojus!
Jeigu nutilsi – tapsi akmeniu...

Tave sumindys priešojos.

1943.

KODĖL TYLI ŽEMĖ

– Pasakyk, mamute, kodėl žemė tyli?
Kodėl tyli žemė dieną ir nakčia?
Žvaigždėms nesiskundžia, saulei neprabyta,
Kad krūtinę slegia jai sunki kančia.

– Niekam nesiskundžia, tik ramiai keliauja
Lygiu, sau paskirtu, amžinu keliu.
Ji baisi – kai geria gyvą karštą kraują,
Nuostabi – pražydus puokštėmis gėlių.

Kas žemelėn grįžo – amžinai nutilo
Ir jau niekad niekad, niekad neprabils. –
Uogele raudona sirps pakrūmėj šilo,
Smiltele geltona viesulu pakils.

Kodėl tyli žemė, ko saulutei linksi,
Nežinau, vaikuti, nežinau – kodėl.
Tik žinau: nežūsi, niekada nedingsi,
Jei už savo žemę galvą paguldei.

1943.

LAKŠTINGALA NEGALI NEČIULBĖTI

Kai po šalnų pradės žydėti alyvos,
Lakštingala negali nečiulbėti...
Tegul griuvėsių akys dar negyvos,
Te vieškeliai išmalti ir duobėti,

Ir kvapas parako, lavonų
Dar tebetvyro ant plikų dirvonų...

Išlyginsim kelius, užsėsime laukus.
Gimtas židinys bus vėl jaukus.

O aušros vasaros ankstyvos
Mūs darbštumu turės stebėtis.
Jau šalnos baigiasi. Žydės alyvos...
Lakštingala negali nečiulbėti.

Maskva, 1944.IV.13.

GRĮŽKIT!

Tais nudegintais takeliais...
Kai žolė žaliuos,
Grįžkit, mano dienos žalios,
Grįžkit atgalios!

Grįžta lapkritys ir gruodis...
O gegužis ne?
Nors išvargęs, nors pajuodęs,
Pilka miline...

Apkabins rankas man vėl jis:
(Metai jau treji!)
– Kokios šaltos letenėlės!
– Bet širdis kaitri.

Ir neklaus – ko mano plaukus
Nubėrė šarma.
Lyg ne šimtą metų laukus,
Būsiu – kaip pirma.

Ir gegužis, ir birželis
Kaip pirma žaliuos...
Mano dienos, mano žalios
Grįžta atgalios!

Maskva, 1944.IV.11.

AŠ SAKALĖLIS

– Girdi? – už lango šlama
Pavasario klevai...
Aš – sakalėlis, mama,
Galiu skrajot laisvai.

Nuskrisiu į Palemoną
Tėtuko aplankyti,
Ir pas tetulę Oną...
Manęs tu nelaikyki!

Močiutė buvo gera man,

Močiutės pasigendu.
Aš – sakalėlis, mama,
Skrendu pro langą, skrendu!

– O motinėle, vaike,
Ar čia palikt manai?
Ar jos tau nebereikia?
Oi, liūdna man vienai!

– Ne, taip negali būti! –
Kur aš, tenai ir tu!
Kregžde pavirsk, mamute,
Ir skrisime kartu!

Maskva, 1944.V.24.

„VILTIS“

/Iš Čiurlionio paveikslo/

Nūnai tu pats prieš mane tiesiai,
Ir vilties žvakė rankoj dega.
Drugeliai veržiasi į šviesą,
Girdžiu, kaip jų sparneliai spraga.

Ar tu jautei bemiegę naktį,
Kai teptuku prispaudei dėmę,
Kad žvakė ta nebaigs jau degti,
Kad amžinai jai šviesti lėmei?

Nuo žvakės tu akis pakėlei, –
Kokios jos šviesios ir bedugnės!
Gal ir mane lyg plaštakėlę
Sudegins jų galingos ugnys?

Tokiom akim bemiegę naktį
Čia teptuku prispaudei dėmę...
Aš lūpas pajutau prie kaktos –
Lyg amžinybės diademą.

Ufa, 1942.V.27.

SUGRĮŽIMAS

Štai ir mes namo sugrįžę...
Pirkios nebėra...

Baltuoja mediniai kryžiai –
Lyg nauja tvora.

Spalio pavakarės vėsios.
Ryšuliai greta.
Tėviškės brangios griuvėsiuos
Prieglauđa šalta.

Dengia slėnį skraistė rūko –
Tarsi anuomet,
Kai nė vieno mūs netrūko
Gimtame name.

Juosta baltuoja kelelio
Prieblandoį laukų...
Čia mes laukdavom tėvelio...
Kaip nūnai nyku.

Čia sutikdavo motutė,
Kvapas šilumos...
Svetimi čia vėjai pūtė,
Nebėra mamos.

Ties saulėlydžiu palūžta
Nuovargiu sparnai...
Kas išdraskė jūsų gūžtą,
Juodvarniai varnai?

Šimtą kartų išdraskytą
Suksite ir vėl.
Saulė juk tekės kas rytą
Ir neklaus kodėl.

1943.X.15.

*„Oi, šlavė šlavė
Vėjas kiemužėli...“*

SAULYTĖ

Kas gi užuolaidą judina lango?
Kieno balta rankelė? –
Saulytė savo broleį brangų,
Sauliuką iš miego kelia.

Margą drugelį, skambančią bitę
Priglaudė liepų skraistė.
Baltais takeliais bėga saulytė,
Saulutį kalbina žaisti.

Skraido po mišką saulės zuikučiai,
Grybai – visi kepurėti.
Gera, oi, gera mano vaikučiui
Tokią seselę turėti.

Paukščiai nutilo, medžiai neūžia,
Laukai prigludo vagoti.
Saulytė labanakt tarė brolužiui
Ir nusileido miegoti.

Ufa, 1942.I.14.

RUDENĮ

Rausta šiluogužė. Debesėlis plaukia,
Būrį gervių lydi į saulutės šalį.
Tarp dviejų pušelių – beržas geltonplaukis:
Mes tave mylėsime – baltąjį brolelį.

Vėtrai įsakysim, kad tave aplenktų,
Kad nenudraskytų geltonų lapelių.
Vėtra tegu drasko jovarą prie plento,
Vėtra tegu dulkes vieškelyje kelia.

1943.

DONELAITIS

Miestai ir miškai, upelio krantas:
Tilžė, Lazdynėliai, Širvinta –
Prūsų Lietuva! Kur miega Mantas,
Kur palaidota narsi tauta.

Amžiais trypė vokietis tą kraštą
Ir į grendimą sumindė jį tvirtai.
Mums gyvi teliko Donelaičio raštai,
Skambūs dar lietuviški vardai.

Karžygiu mes Donelaitį šiandie minim,
Kurs laimėjo didžią kovą mums.

Priešas kirto kumštim geležinėm,
O jisai – kalbos gimtosios gražumu.

Jo saulelė, kai laukus ji budina, –
Geraširdė būriška mama.
Žvanga žiemos, gaudžia vėjai rudenio...
Mielo kakalio jaukioji šiluma!

Paskui arklą kūprina per pūdymus
Ten lietuviai baudžiovos naguos.
Būrų būryje, pats būras būdamas,
Tegalėjo taip širdingai juos paguost.

Jis rinktiniais žodžiais priešus plūdo,
Sąmojauš juos čaižė botagu.
Mūsų gi karta – kitokio būdo:
Lietuvą iš kraugerio nagų

Išvaduoti gali ginklas plieno
Ir netrukus išvaduos.
Suskambės pavasarėlio dienos,
Laisvės gėlės pražydės veiduos.

1943.XII.24

ŽANDARAI IŠVEŽĖ MOKYTOJĄ

Sniege paliko vėžės rogių,
O širdyje gili skriauda...
Mūs mokytoją – lyg pavogę
Žandarai išvežė tada.

Tarp jų sėdėjo juodas Juda –
Lyg pragaro tamsi dvasia.
Jisai ir miegant man ir budint
Ilgai šmėkšojo akyse.

Nuo verksmo akys man užputę:
Širdis nepakelia skriaudos.
Tėvelis geras, nei motutė
Draugystės tos nepavaduos.

Žemėlapis išbalęs sienoj.
Ten visa žemė – kaip gyva:
Ten jūros, miestai, upės plieno

Ir vargšė mano Lietuva.

Dėl jos ir mokytoją brangią
Žandarai išvežė tada.
Užtemdė tėviškės padangę
Nelaisvės plaštaka juoda.

Ufa, 1942.IV.4.

NELAUKTOJI

Stovėjom tylus ir išbalę –
Lyg pikto kero užburti.
Tai ji, nelauktoji, pro šalį
Mums prašliaužė – visai arti.

Greta su ja tylus jaunuolis. –
Jis nebemato artimų...
Jo veidas svetimas, įpuolęs,
Toks sužavėtas, toks ramus.

Lyg susprogdintas griuvo tiltas
Tarp mūs ir jo. – Sudie, sudie!
O jis dar vakar buvo šiltas,
Žvalus ir gyvas – kaip kregždė.

Kai juodu apsiaustu ji siautė,
Girdėjome – visai arti...
Ją širdyse – lyg plieną jautėm, –
Jinai – mūs kūdikio mirtis.

Kur jos šešėlis šaltas krito,
Ten šerkšnas baltavo tuojaus.
Mes glaudėmės prie vienas kito
Gyvybės šilumai pajaust.

1944.

MOČIUTĖ

Ji kas rytmetį kėlė iš miego,
Mokė vaikščioti, melstis, kalbėt.
Kaip ratelis ji sukosi, bėgo
Tekina iki kapo duobės.

Mes jai glostome veidus raukšlėtus,
Prašom: – Pasaką ilgą pasek!
Seka, seka močiutė iš lėto,
Seka pasakas ilgas, baisias.

Matom milžinus, kirviais ginkluotus,
Kertant priešus – lyg malkas sausas.
Matom – ragana skrenda ant šluotos,
Kaip kometa – į velnio dausas.

– Tai dėl jūs, dykaduoniai, švenčiu taip,
– Tai dėl jūsų nuo darbo gaištu!
Nuolaidžiai aimanuoja močiutė –
Gyvas kodeksas dėsnių griežtų.

– Po rugius lando šunes pasiutę: –
– Į rugius, vaikai, šiukštu, nelįskit!
– Tu nebraidžiok po rasą basutė!
– Kas iškapstė man pasėlio lyses?

– Vaikai, vaikai! Neklausot, negudrūs, –
– Įsitrauks jus žalioji varlė! –
Mat, be galo mes mėgom prie kūdros
Ant pilvų atsigulę gulėt.

Kartą rytmetį, vos tik nubudus,
Prie lovelės stovėjo mama, –
Glamonėjo ir glostė abudu,
Kažko veidą šalin sukdamą.

Kas tau, mama, ar uodas įgylė?
Ko trini skarele sau akis?
Kur močiutė? Kodėl jinai tyli?
Kur močiutė? Ko tyli? – Sakyk!

Oi, nutvers dabar raganos ražas!
Oi, baisu – devyngalvis praris!
Ji nuvaikščiotas kojas atgrėžus
Į klabenamas vėjo duris.

1944.V.

*„Ant mūsų snigo, ant mūsų lijo,
Ant mūsų ledai krito.*

*Ant mūsų koju korpės supuvo,
Ant pečių mandierėlės."*

LAUK MANĖS

Nemune ledai išplauks,
Obelys pabals. –
Parymok, manęs palauk
Prie baltos obels.

Parugėm gelsvom basa
Vasara prabėgs.
Mėnesienoje rasa
Ašara žibės.

Bus ruduo. Atjos šiaurys.
Obelys pagels.
Lauk manęs pavakary
Vėtroj prie obels.

Šaltis išrašys languos
Tulpes, ramunes.
Negyvuos žiemos speiguos
Tujen lauk manęs.

Jei dar myli, jei brangus,
Jei manim tiki, –
Drėgnas apkasas man bus
Tėviškė jauki.

Ir tu būsi taip arti, –
Jausiu prie šalies...
Ir aplenks mane mirtis,
Ir kulka nelies.

Tu žiedelio nenumauk,
Nenukirpk kasų!
Ilgai laukus, dar palauk, –
Grįšiu, iš tiesų.

Vėliavas nuleistas neš, –
Žuvusj minės.
Netikėki. Grįšiu aš.
Grįšiu. Lauk manęs.

Akmenys paplentėm kauks.

Sužaliuos lazda.
Lauk manęs, kai nebelauks
Niekas niekada...

1942.

TAVĘS AŠ LAUKIAU

Debesys sunkus saulę užėjo,
Dienelė apsiniaukus.
Skrenda laiškėlis nuo broluželio
Iš juodo karo lauko.

Tame laiškely apie brolužį
Tiek daugel prirašyta:
Aplink jį priešai kaip smilgos lūžę,
Kaip šaltas rūkas kritę.

Gimtąją žemę kaip jis mylėjo,
Gal tu, sesei, suprasi?
Amžiną dainą švilpauja vėjai
Apie kareivio drąsą.

Balti laiškėliai – du balandėliai
Iš ilgo ilgo kelio...
Yra vardelis ir pavardėlė,
Nėra mano brolelio.

Tavęs aš laukiau, savo bernelio,
Šį rudenėlį vėlų...
Kam paguldei tu jauną galvelę
Ant kieto akmenėlio?

Maskva, 1943.XI.5.

NEGESK, ŽIBURĖLI

Lyg mirusios jūros aplinkui...
Kuo alpstančią širdį paguost?
Iš nuovargio keliai sulinko
Oriolo pusnynų snieguos.

Išmigusios akys į tolį...
Tarytum šviesus žiburys
Mirksėdamas šaukia namolio...

Ir šautuvą spaudžia karys.

Koks tolimas varganas kelias
Tėvyne, sugrįžti tavęsp!
Žėruoki, mirksėki, ugnele,
Negesk, žiburėli, negesk!

Maskva, 1943.XII.28.

KĄ PASAKYTŲ MOTINĖLĖ

Dėl kraujo lašo tik motutė,
Kai susižeisdavom maži,
Mus glamonėjo, guodė, pūtė:
„Neverk, vaikelai, greit užgis.“

Dabar per smilkinį jis teka...
Iš pat širdies versmės gilios...
Ant šalto akmenio, ant tako
Dulkėto, ant žolės žalios...

Ir gulim pakelėm sumigę,
Kovų degėisiais apnešti.
Keliaudami per stepę lygią
Mus glosto spinduliai karšti.

Ką pasakytų motinėle?
Gera, kad jos čionai nėra.
Sunku juk būtų, kai žodelių
Pitrūktų jos širdis gera.

Maskva, 1944.V.6.

VILNELE!

Vilnele, bėk į Viliją,
O Vilija – į Nemuną...
Sakyk: tėvynę mylime
Labiau mes už gyvenimą.

Kovas kovoje – kruvini
Sugrįžtame, sugrįžtame...
Žaizdas nuplausim vandeny,
Žaliais šilkais aprišime.

Kiekviens akmuo prakalbintas,
Koki mes vyrai, pasakys, –
Kaip priešų šalmus skaldėme,
Mirtis kaip merkė jų akis.

Sesuo žydrioji, Vilija,
Skubėk, skubėk į Nemuną!
Sakyk, kad laisvę mylime
Labiau mes už gyvenimą.

1944.VII.10.

PRIE STALINGRADO

Juodasparniai vėjai skrenda, –
Stepėje baugu.
Juodvarniai snapus galanda,
Ašmenis nagų.

Kažkur teka žalias Reinas,
Pilys ant kalnų.
Tu čionai paklydęs ainis
Riterių Sūnų.

Tau mirties drobulę storą
Kloja sutema.
Nepriims, tavęs nenori
Žemė svetima.

Vėtros nesiliaus tau krykštę,
Kol diena išauš.
Tarsi žolę tą pernykštę,
Plaukus tavo šiauš.

Tu ramios nerasi vietos,
Žemė nepriglaus.
Žvarbios darganos ir lietūs
Kaulus tavo plaus.

Karo laukas atsimainęs
Lauks taikių dienų.
Būk tu paskutinis ainis
Riterių Sūnų!

Maskva, 1943.X.25.

MES EILINIAI

Po padange nuo durnų baisia
Gęsta akys... Kaip žvaigždės gūdžiai.
Lyg stiklai – šaltose akyse
Krūpsi krūpsi gaisrų atspindžiai.

„Guldėm galvas po tankais sunkiais,
Žemę patręšėm gyvu krauju...
Jie ateis, mus negyvus pakeis.
Mes nebūsime nė vienas tarp jų.

Jie ateina gyvent ir mylėt...
O ir saulė gyviem tešviesi.
Ir ant kapo dygi dilgėlė
Laimingesnė – kaip mes čia visi.

Vėl ramu. Ir ugnelė jauki
Įsikūrė apleistuos namuos.
Šaižūs žvirgždai mums graužia akis,
Bąla kaulai šaltuos pūdymuos.

Mes klampojam per liūnus, raistus,
Vos bepavelkam kojas menkas...
Lydi lydi mus mėnuo skaistus, –
Mėnesienoje šildom rankas.

Pūsta milas ant mūsų nugaros.
Mes kalenam plikais dantimis.
Nėr pastogės, žeminės geros...
Kas dalintųsi ja su mumis?

Mes eiliniai – nežymūs kare.
Mes be rankų, be kojų, akių...
Jūs gal bijot išeit vakare
Susitikti šešėlių klaikių?

Taip, eilinis kare nežymus.
Mūs vardų dainose neminės.
Bet mūsų daug... Ir išeiti prieš mus
Nepakaktų naujos giminės.

Mūs eilinių dalis paprasta:
Ne po vieną – mes kritom pulkais.

Aukštus tiltus per upių brastas
Mes nu grindome kūnais pilkais.

— — —

Jie nelaidoti guli tyliai.
O dejuoja naktis vien klaiki.
Artimieji... jau renkas krankliai,
Rengias lesti negyvas akis.

1944.

JŲ VELTUI LAUKS

Aplinkui žemę eina
Pasvirą įkypai
Medinių kryžių eilės, –
Kapai, kapai, kapai...

Mirtis tenai viešėjo
Su juodvarnių būriais...
Dainuodami išėjo
Ir niekad nepareis.

Jų veltui lauks namolio
Su ugnele šviesia...
Ilsėkis, mielas broli,
Kareivių kapuose!

1944.

VIRKDO VĒJAS

Virkdo vėjas Vėlinių vėles.
Vasarėlė mirė per anksti...
Mes po tankais guldėm galveles,
Ištaškyti mes, nepakasti.

Kai ugnis ugniakure jauki
Linksminas naujakurio namuos,
Šaižūs žvirgždai graužia mums akis,
Bąla šąla kaulai pūdymuos.

Nulinguos per žemę rudenys,
Baltos žiemos, kaitrios vasaros,
Trankiais vėjais nepabudinęs,
Per kapus mūs žengs pavasaris.

Gal paklaus rugiuos melsva gėlė,
Gal paklaus per šventę vėliava:
Ar tau gera smėlyje gulėt?
Ar žemelė tėviškės lengva?

1944.

Maskva – Penza – Uta

1941–1944

Salomėja Nėris, *Prie didelio kelio*, Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, 1994, p. 13–86.